

звучи съвсем автентично, за което допринасят приложените разкази на лицата, използвани като „информатори“, хора, които са били в пряк контакт с Ем. Станев, които са запазили спомен от срещи и разговори, спомен, неизползувани в по-крупните изследвания за писателя.

В своя доклад пред Априлската дискусия — (1983) Георги Пенчев подчертава: „В книгите на Ст. Каролев и Ч. Добрев (а също и в документално-краеведската книга на Хр. Мединкаров — отбелязва в следващия пасаж Г. Пенчев) се налагат някои методологически поукки за десетина ни литература. Като главна бих отделил поуката, оставена ни от Ем. Станев, че писателският талант е дълбоко заземен в недрата на народния живот, че колкото и известен, голям да е писателят, той не бива да прекъсва познатството с родния край и хората.“ Изследванията на сложния и богат художествен свят на Ем. Станев разкриват колко дълбоко народностно е неговото творчество, доказват как големите философски проблеми, владели съзнанието на писателя през целия му творчески път, се разгръщат именно като прозрение и тълкуване на историческите превратности в народната съдба, които естествено рефлектират в строго индивидуалните изяви на личността, изяви, исторически-конкретно обосновани от цялостната участ на народа. Книгите на Ст. Каролев и Ч. Добрев са ценен принос към десетилетните усилия на критиката да надзърне в „загадката“ на Ем. Станев, да обясни и разтълкува идейно-естетическата специфика в поредицата разкази, повести и романи на писателя, в които извечно-човешкото и конкретно-националното се сплитат в биетието на отделния човек, в неговите драми и крушения, в неговите бдения, размисъл и самопросветление.

Нина Пантелеева

„ДИАЛОГ С ВРЕМЕТО“ от СЕВЕЛИНА
ГЪОРОВА.

С., БП, 1982. 288 с.

Последната книга на Севелина Гъорова „Диалог с времето (Идеи, автори и тенденции в съвременната българска драма)“ проследява основните характерни черти на театралния процес в България след 9. IX. 1944 г. В уводната глава „Отразени на сцената светове“ авторката разглежда постиженията на българската социалистическа драма като отражение на сцената на духовните процеси в българския живот, като откритие на нови теми, художествени типове и драматургически изразни средства. Ако в миналото нашите писатели според нея (с изключение на Стефан Л. Костов) до голяма степен остават встрани от сценичното изкуство, а „драматургията“ е бил завареничето на бъл-

гарското литературно семейство“ (с. 6), то истинският възход на този жанр, изравняването му по художествени резултати с другите литературни родове започва в годините на социализма. Книгата на С. Гъорова разкрива творческия свят на съвременните български драматурзи, а чрез него — сложните духовни процеси, извършващи се в съзнанието на новия човек — борец и строител, — който е неразривна част от биографията на нашия народ, от неговата историческа и съвременна съдба, главен герой на българската социалистическа драматургия, справедливо наречена от изследователката „драматургия на революцията“ (с. 10).

Пристъпвайки към идейно-естетическия анализ на нашата социалистическа драма, С. Гъорова е почувствувала необходимостта да разкрие основата, върху която е израснала тя. Втората глава („Драматургически традиции“) доказва убедително, че българската социалистическа драматургия, която е ново по съдържание явление, същевременно представлява качествено развитие на българската драматургична традиция преди нея. Авторката анализира най-общите черти на родната драма от нейното създаване през Възраждането до 9. IX. 1944 г., като подчертава върното чувство на създателите ѝ за обществените събития и интереса ѝ към човешката психика. Върху тези здрави традиции стъпва българската социалистическа драматургия, за да завоюва своя собствена територия, да открие новото си съдържание и форма. Този въпрос е изследван в третата глава („Театрални открития на революцията“).

Демократичният характер на нашата драматургия преди 9. IX. 1944 г. става основа за преустройството ѝ върху метода на социалистическия реализъм. Но С. Гъорова е показала, че този преход не е лек и плавен, защото изисква нови идейно-естетически критерии, нов драматургичен герой. През първите години социалистическата ни драматургия още не може да се освободи от известна плакатност и тезисност на изображението, но същевременно вече решава генералните проблеми на времето, възвежда колективния герой, революционния народ — творец на историята, който става пълноправно действащо лице в драматичния конфликт. Изследователката е права, че това вече са драми с нов тип оптимизъм, породен от победата на социалистическата революция. Новото съдържание разрушава и старата класическа композиция, създава полифонизъм на действието. Благоотворно влияние в онези години оказва съветската драматургия в лицето на Вл. Маяковски, Н. Погодин и Вс. Вишневски. Българската социалистическа драма тържи по верен път, за да представи човека на новото общество не като завършена даденост, а като диалектическа личност, като развиващ се процес, да го постави в центъра на художествените си търсения, защото, както казва големият театрален новатор Б. Брехт:

„Новият театър не започва от новия прием. Той започва от новия човек!“ (с. 37).

Началния етап на тези търсения С. Гьорова анализира в четвъртата глава „Драма и публицистика“, посветена на драматургичното творчество на Кр. Кюлявков, Л. Стрелков, О. Василев и Т. Генов през първите години на социализма. Новата българска драма съвсем естествено започва с темата за антифашистката борба. Обект на изображението в нея стават големите обществено-политически събития, с които личността е непосредствено свързана. С това изследователката обяснява и известната декларативност на творбите, които невинно изчерпват сложността на жизнения материал. Съвременното звучене на създаваната тогава публицистична драма стига до актуалност, която е изострена до злободневност. Героите на О. Василев са изправени винаги пред изключителни исторически обстоятелства и тяхната сила е в действията им, воюващ хуманизъм, в осъзнаването на свободния избор на личността и нейното място в класовия двубой на епохата. Песните на Л. Стрелков се открояват с мащаб на обществено си мислене, техните герои са едновременно реалистични и извисени, романтизирани, част от биографията на нашето тревожно и динамично време, на обществените революционни промени. Изследователката с право изтъква, че публицистичната драма става обединителното звено между борческите традиции на пролетарската литература и новата литература на победилата революция. В нея конфликтът върви по гребена на историческите събития, сюжетът загребва събитията направо от действителността, създават се предпоставки за големи обобщения, за изразяване на могъщия дух на епохата, за отразяване на историческата и съвременната съдба на народа и на отделната личност. Това отразяване С. Гьорова проследява подробно в петата глава „Епосът на народната съдба“ чрез творчеството на Камен Зидаров, Георги Караславов и Димитър Димов, които нарича представители на епичния тип драма в съвременната българска драматургия.

Във всякакви този термин, авторката го разграничава от известното определение на Брехт. Под „епична драма“ и „епичен театър“ тя разбира стремежа да се обеме народната съдба в цялата ѝ сложност, историческо многообразие и богата събитийност, като драматургичен център стане обществената психология на личността. Водещият герой в тази драма е носител на ново комунистическо съзнание, наследник на революционните традиции на миналото и активен участник в коренното преустройство на живота. С. Гьорова проследява подробно творческия път на К. Зидаров, анализира детайлно неговите песни на историческа и съвременна тема, за да го разкрие като зрял драматург, който свързва най-ясно индивидуалната съдба на героите с обществената им позиция, с големите съ-

бития на времето. Епохата не е фон на действията, а активен участник в отделната човешка участ, основна движеща пружина у героите на К. Зидаров, които изстраждат истините на много скъпа цена, чрез мъчително и сложно вътрешно развитие. Те не само симболизират времето, в което живеят и се развиват като личности, а носят у себе си проблемите и епическия размах на това време, личният живот и съдбата им стават летопис на историята. Тези особености С. Гьорова открива и в песните на Г. Караславов — в драматизациите на романите му „Снаха“ и „Татул“ и повестта „Таingo“, пресъздали публичната деградация на частносообществената страст върху човешката психика и духовната нищета на буржоазните среди и изградили истински трагични образи като Мариола от „Татул“. Особено задълбочено е анализирана драматургията на Д. Димов. Изследователката доказва убедително сатиричността на двете му песни „Жени с минало“ и „Виновият“, разкрива силния им нравствен патос, анализаторското майсторство на писателя и разгърнатия психологизъм, който достига до истинска дисекция на човека, а най-зрялата му драма „Почивка в Арко Ирис“, посветена на Испанската гражданска война от 1936—1939 г., разглежда като драма за интернационалистичните традиции на българските комунисти, като оптимистична трагедия за любовта и саможертвата. Струва ми се обаче, че наред с великолепния анализ на отделните творби С. Гьорова е трябвало да покаже пътищата, които неизбежно довеждат романиста Д. Димов до драмата като писател — драматург на белетристичната форма, с остър усет за трагедийното в живота.

В шестата глава („Поетическата вялна“) критичката показва как след Априлския пленум на партията през 1956 г. в българската драма започват дълбоки обновителни процеси, създава се обстановка за утвърждаване на едно ново направление в нея — на т. нар. „поетическа вялна“, на творчеството на различните поети за театъра. След епическото пресъздаване на събитията от националната история и съвременността поетите-драматурзи като необходим контраст отправят погледа на българската драма навътре, към дълбочините на човешката душа, разширяват територията на чувствата, създават лирическа атмосфера на действието, обогатяват асоциативното мислене, извисяват значението на поетическия символ и алегорията, на художественото обобщение и размисъл за героите и събитията. Всичко това според С. Гьорова естествено довежда до коренно преустройство на драматическата техника. Класическата композиция става по-изцидна, по-свободна, освен реалния образ на самото действие се пресъздава и една нова, поетическа реалност, обогатява се сценичния език, създава се в същност един нов драматургичен жанр, който обема в себе си „и поетическата новела на Иван Радоев, и гражданската тра-

гедия на Георги Джагаров, и драматическата поема на Валери Петров, и героическата драма на Иван Пейчев, и лирическата балада на Божидар Божилов" (с. 129). В книгата обстойно се анализирани пиесите „Всяка есенна вечер“ от Ив. Пейчев, „Прокурорът“ от Г. Джагаров и „Светът е малък“ и „Червено и кафяво“ от Ив. Радоев, изиграли значителна роля в развитието на съвременната ни драматургия, показано е творческото своеобразие на поети-драматурзи като В. Петров и Б. Божилов. Струва ми се обаче, че тук не би бил излишен един по-широко разгърнат анализ на драматургията на последните двама автори.

С. Гьорова с основание изтъква и недостатъците на поетическата вълна — до голяма степен тя загубва панорамата на епохата, нейния могъщ епически пулс, невината успява пълнокръвно да обрисова съвременния герой. След разкриването на психологическите измерения естествено се налага един нов, трезв поглед към проблемите на живота, към повишена гражданска актуалност, към разкриване героинята на социалистическото всекидневие и ново третиране образа на съвременника. Тази проблематика е изследвана задълбочено от авторката в седмата глава „Героика на всекидневието“.

Изследователката е права, че в днешната българска драматургия най-ярък изразител на тази тенденция е Драгомир Асенов. Тя очертава неговия път в театъра, за да го покаже като творец, който упорито задълбава в съвременните конфликти, в заобикалящите ни събития, често отминаващи от нас с пренебрежение. Др. Асенов открива нови черти на нашите съвременници, убеждава ни, че новият герой, така дълго търсен от драматурзите, се намира сред самите нас, чрез изследване на частното достига до големите проблеми в обществената психология на съвременника. Вглеждането в съвремението и очертаването нравствените ценности на новия човек е характерно и за Н. Русев, който с пиесите си „Усилие“, „Посоки“ и „Табакера 18 карата“ напипва съществени конфликти и страни в типологията на съвременния герой. През 60-те и 70-те години у нас се създава камерната драма, представена главно от творбите на Михаил Величков, който с пиеси като „Бягството“ и „Големите сини крила“ доказва, че човек не може да избяга от обществото и от самия себе си, че стремежът да бъде полезен за другите определя неговото достойно място на тази земя. С. Гьорова е анализирала подробно и драматургията на Н. Йорданов и К. Георгиев на съвременна тема, която поставя сложните въпроси за моралните стойности на днешния човек, за отговорността пред обществото, за труда, за дръзка мисъл на новатора и нейното материализиране в действителността. Това ѝ дава право да обобщи, че откриването на съвременния герой в обикновения, делинчен живот е значително постижение за този тип дра-

матургия, в която интимно-психологическото и граждански значимото се сливат в органична сплав.

Разкрила богатството на съвременната тема, в осмата глава „Историческата драматургия“ авторката се насочва към изследване на историческия жанр в съвременната българска драма — жанр, който има богати традиции в развитието на нашия театър. С. Гьорова с основание посочва мястото му в съвременния театрален процес: „Драмата с исторически сюжети дава живота на героичното начало в театъра, от което нерядко съвременната тема ни лишава“ (с. 170). Като полемизира със схващането за произволно осъвременяване на историческите сюжети и механично присаждане на съвременни разбирания у историческите герои, което лишава творбите от класов исторически подход, същевременно изследователката правилно изтъква, че обръщането на българските драматурзи към историята е израз на стремежа им към широко обществено изображение на народния живот, към пресъздаване върховете прояви на българския национален характер. С. Гьорова е проследила различните линии в социалистическата ни историческа драматургия: поетическите исторически пиеси на Магда Петканова, документалната драма на Надежда Драгова и Първан Стефанов, философската драма на Вера Мутафчиева върху историята, демитологизирането на историята в пиесите на Н. Русев „Старчето и стрелата“ и „От земята до небето“, втората от които е една истинска фреска на Априлската епопея от 1876 г., съвременното осмисляне на историята в драмите на С. Канев „Процесът срещу богомилите“ и „Събота-23“, която преосмисля от дистанцията на времето Септемврийското въстание от 1923 г., интересната драма на Р. Божанов „Щастливецът иде“, представляваща сполучлив опит да се разкрият същностните черти на българския национален характер. Историческата ни драматургия днес е територия на неспокойни творчески търсения, на непрекъснато движение.

В деветата глава „Фолклорните традиции“ изследователката се обръща към една оригинална линия в съвременната българска драматургия, представена от творчеството на Н. Хайтов и Й. Радичков. То изразява върху основата на фолклорните традиции, на театрализираните народни игри и обичаи, на написаната народна драма, която е била през вековете израз на жизнелюбието и духовната младост на българина. В своя тритих „Лодка в гората“, „Пътеки“ и „Кучета“ Н. Хайтов съчетава в една нова театрална поетика битовия реализъм и лирическата извисеност, разкрива любовта към земята, към корените на националното като контраст на съвременното технократство, като дълбок глас на най-чистите човешки пориви. Особено задълбочен анализ прави С. Гьорова на драматургията на Й. Радичков като творчество, изпълнено с експресивен реализъм и фантастич-

ни видения, пропито с разбирането за театъра като празнично тържество на човешкия дух. Тя показва как зад наглед първичното се разкриват трайните черти на народната психология, зад условното драматургично време прозират промените в света и в човешкото съзнание: „В основата на драматургията на Радичков стои критическото мислене и усвояване на света“ (с. 199). Тези традиции могат да се окажат плодотворни за нашия театър.

Десетата глава („Комически и сатирически лица“) проследява развитието на българската социалистическа комедиография, в която през последните години се наблюдава оживление. За С. Гьорова комедията е деликатно и сложно изкуство, което крие опасността от изпадане в дребнотемие, от израждане в забавно и чисто развлекателно зрелище. Комедийният автор трябва да умее не само да критикува, но и да вярва в оздравителните обществени процеси. Такъв автор според изследователката е Ст. Стратиев, чието творчество е анализирано твърде подробно, за да се докаже създаването от него на ярък положителен герой, който не отстъпва през изобретателните препятствия на злото.

В заключителната глава „В търсене на новия герой“ С. Гьорова посочва, че интересът към живия човек в съвременната българска драма изведе героя от книжната тезисност и го направи герой от плът и кръв, който доказва на дело своята правота, а не побеждава

по предварителна нагласа: „Човекът престана да бъде само следствие от събитията, които предопределят съдбата му. Пред него застана въпросът за нравствения избор“ (с. 217). В книгата са приведени редица примери за творби, които показват успехите на драматурзите в тази насока, разкриват обаятелната същност на новия човек. Този процес на търсене и задълбочаване в образа на новия герой продължава, защото, както пише С. Гьорова: „... като запазва ценността на досегашните завоювания, драматургията ни е в непрекъснато движение. Тя търси нови, неизследвани територии за проявление на човека, за съчетание на неговия извисен хуманистичен идеал с реалното му жизнено поведение“ (с. 225). Мисля, че можем да се присъединим към тази справедлива оценка.

Книгата на Севелина Гьорова „Диалог с времето (Идеи, автори и тенденции в съвременната българска драма)“ разкрива богатата и сложна картина на българската социалистическа драматургия в продължение на три и половина десетилетия. От това богатство и сложност авторката е съумяла да отдели и синтезира най-важното, идейно и художествено значимото, непреходното, за да обоснове правото на съвременната ни драма да води пълноценен диалог със зрителя и с нашето социалистическо време.

Ралица Маркова

SOMMAIRE

La pensée littéraire — le Quatrième Congrès de la Culture bulgare	3
<i>60 ans de l'Insurrection de Septembre</i>	
Stéphane Kolarov — „Septembre 1923“ et la littérature bulgare	6
Alexandre Kiossev — L'idée du national dans la poésie de Septembre et son contexte littéraire-historique	16
Radosvet Kolarov — Observations sur le temps et l'espace dans le roman „Khoros“ (La Ronde) d'Anton Strachimirov	32
Velitchka Ivanova — Les motifs balladiques dans la poésie de Septembre d'Assène Rastsvetnikov et Nicolas Fournadjiev	62
Katia Mitova — De la tradition littéraire dans la poésie bulgare et polonaise pendant la période entre les deux guerres mondiales	69

Strachil Popov — La guerre Balkanique et la littérature bulgare	84

Ivan Radev — Evitim Evtimov — l'originalité d'un monde intime	105
<i>A travers la pensée esthétique mondiale</i>	
Frédéric Schlegel — Colloque de Poésie	114
<i>Communications scientifiques</i>	
Boniou Anghelov — Cinq manuscrits de Sophroni de Vratsa	145
Pavel Stéphanov — Contribution à la biographie de Todor Péev	148
Violeta Kouneva — Correspondance non publiée d'André Malraux avec Alfred Curella (1934—1935)	151
<i>A travers la presse étrangère</i>	
Lu dans les revues littéraires d'Allemagne démocratique et d'Allemagne fédérale	155
<i>Revue</i>	
Nina Pantéléeva — Trois livres sur Emilian Stanev („Les Fruits défendus de la connaissance. Emilian Stanev“ de Tchavdar Dobrev. „L'Insatiable. Livre sur Emilian Stanev“ par Stoian Karolev. „Sur les traces des personnages d'Emilian Stanev“ par Christo Mednikarov)	160
Ralitzia Markova — „Dialogue avec le Temps“ par Svétilina Ghiorova	165

СП. „ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“ ПРИЕМА ЗА ПУБЛИКУВАНЕ СТАТИИ С ОБЕМ
ДО 40 СТАНДАРТНИ МАШИНОПИСНИ СТРАНИЦИ. РЪКОПИСИ, НАДВИШАВАЩИ
ТОЗИ РАЗМЕР, НЕ СЕ РАЗГЛЕЖДАТ ОТ РЕДКОЛЕГИЯТА

Адрес на редакцията: сп. „Литературна мисъл“, ул. „Чапман“ 52
бл. 17, 1113 София, тел. 73-31 (вътр. 39-94)

© Институт за литература
при БАН
1983
с/о Jusaator, Sofia

Технически редактор *К. Иванова*

Коректор *Е. Котева*

Дадена за набор на 21. VI. 1983 г.	Подписана за печат на 30. IX. 1983 г.	Формат 70/100/16
Печатни коли 10,50	Издателски коли 13,61	Изм. индекс 9368
Годишен абонамент 12 лв.	Тираж 1650	Отделна книжка 1, 30 лв.

Печатница на Издателството на Българската академия на науките
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 6
Поръчка № 341